

НЭҢИЛИЭКТЭРИНЭН ОТЧУОККА СЫЛДЫЫЛАР

Улусе байхалтаа А.Т. Носовичын сайаар бастахыг ороогтуур болох бастахыг күн, аз эбээр дэсхынны 17 күнүгэр Болного уонна Мындааайага сыйдын мунууахтары тэрийтэ. Кини бөлүбөр тый хаайаа-истыбатын, үрөктэрин, социальный харата управлениеларын специалистара, КУМИ сайаа-аччыга уонна улусе уонтан тахса тэрийтэ-лэрийтэн бэрэстэбилгилер сыйрылгылар. Полициятын начальник К.А. Андреев кытыыны ытта.

Болгонодо дьон-сэргэ бастатан туран, сир

богцуруустарын тулунан
ыйгыгчлара албак.
"Бидний га сир босоо бие-
рий" сохоньыглан, онго
сорох богцуруустар
чошулана илик буолан,
тулааннах да специалитар
итиннэ мунаараллара үгүс.
Ол да буоллар, урукуттан
анаммыг оттуур сирдэри,
уһайбаны регистрациалта
илик дьон тулааннах
докумоннарын суһалтык
хамууан, оноттороллоругар.

улус баһылыга уонна специалисттар суботонитор. Эпицентр дьон-сэри улус дьаһаппатын үлэтин үрдүктүк сыаналатылар. Ол курдук үлөз-хамнаска түмөүлөөх буолбутугутун, “Олгонго ыһабын” атус үрдүк таһымна тэрийиһипптин, бары хайыскаларга сөптөөх болгомо уурдарын ыйдылар. Ыр сыйларга оҕоһуллубака кэлбит Кындэл суолугар быйыл балаһа үлө ыһыллаан, аһаахтор улус дьаһаппатыгар махталларын тиертиһэр. Болгомо кэлэһиппин аһаах-оһоһомттан оһоһоа тутулуктун

бонпурунугтар үгүс этии кириде. Ботомо
нэбиелэгэр тыа хаһаайыстыбатын
көрдөрүүлэрин түсүсүрүгү, ыччаат кэстэ
олуксууугутар туһайылыгыт саваалар
этиилиниитэр. Улуус баһылыг
А.Т.Ноговицын Ботомо дьонугар туһайы-
сыгынысүөхүнү элбигэс үстэлэргэ, кэ-
стэри сайыллары бонпуруостарыгар
утумнаах үлэни тэрийэргэ ыһырда. Олук-
субһаадын курдук улахан тэрээһингэ күөс
көмө буолан, кытыыны ылбыттарыгар
махтанна. Муннааха барьта 72 күн
сырытта. Куластааһынна улуус дьахталлара
үлэтин сүүс бырыһыан септөөбүтүг
сыһаа тастылар.

Мынсавайыга очуул муннага кюбо
сэтгэ чаастан ыгылынна. Олохтохтор
балачка кибиттер. Сурун дахылап
бахылык А.Т.Ноговицын онордо
Ыйылыларга дон сир тулунан ыйыттар
докумун эжиретиитин, тоторору
боптуростарын үгүсүк туошулушлар
Түмүк, улуус даахалатын үлэтин сүү
бырыһан сөтөөдүтөн сыаахалатылар
Мынсавайыларга сирдорин онолоро иин
дон олу элбэхтер эбит. Онон
регистративдаһыны ыттар специалистар

халдасруулай илгөөнөдөр мнөстэйгээр тахсан
үзлүүлэлтэрин кэдыүстэйгээр
завхылар.Үрдүк күүрүүтэх уот сипмингэр
эргэрбнтэринг, хайрбах туруктаагынан
сайардан тутарга туруурустулар. "Саглас
от" сайылынаа пийэр уот сипмин
остуулбалара окто туралара үзлүүлгэ
улахан мөйшдэри үсгэлтэйлэр. Үгү сойтар
анал оборудоване үзлүбэтэйдээлбэх
сүеһүлэх хаһайыстыба бодурынга
улахан буулажа. Спортсаала тутулар
кэвхэа кэирбнтин туһунаа эрэнгөрноток
хорубу ылаң, дьон аспына. Андрей
Тимофеевичтүмүкэ, эһивлгэ сыга Болугур
нөһилнөгэр тэрилхнэгтэх үбүлүйдэх
ыһахаа бэлэмнөһин болпурустарылар
тохсон субогори бирдэ, түмүүлэхтик
үзлүүлгэ ыһырда. Герой сайылыһыг
РИ.Константинов аапын чыстээхтик ааһаң,
ыһахыһын үрдүк тэрлөөһингтэхтик
ыһарга ойу-саваны түмөң, билингитэн
үлөн-хамнаһы быланнаан тэрийэр
наадатын болготтэгэ. Олонхо ыһааар
мындааайылар ырахыгт дивбэхэ, олус
үчүтэйдик кэтон кытыһыһаргаар мөхтөннэ.

A. 3AXAPOB

Отчуулга нээжс бэлэбү улууэ байһылын бастагы солбулагчы А.А. Ноговицын сайийн илүү сырытга. Бэлэххэ Кулпуура управлениетын начальнига Д.Д. Попов, улуустагы юуш байһыла кылаабыллы быраана А.И. Коркин, "Чурагчы" ТХПК барабыллынынын председателю Н.А. Аризов, Чурагчытагы ис далаа отделын начальнинын солбулагчы Г.П. Андросов, улуустагы үөрөк управлениетын начальнинын солбулагчы Н.Е. Федорова, Ойдох ГУП Чурагчытагы филиалын специалига Г.Д. Битарин, Тыва хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабыллы специалига Р.Р. Данилов, "Чурагчы-Автодор" директэро С.В. Петров баалар.

МЫРЫЛАҒА

Соповцев гонимовин дэсн-сэртэ баһылык очуотугар сытаһын сибөөс, суол, бөлүөтүн туусарыы болгусуостарын аһыпалаһаанылар, туурсаһаанылар. Бу да сырыга сусуу онору болгусуоһа сыһыттык турда. Итини таһыһаа оруу туораһыһаа барба онотторутун, умкыһыһаа хаччыһы болгусуһун аһыпалаһаанылар.

Тыг эпиг дьон бастаан туран, улуус дьаһалтата сана оскуола тутуутугар нөмөтүн иһин махталларыг биллэрдилэр. Сиббос, уматыгынан хааччылыгы, суол боппурдугулар Амма-Чурапчы-Таватта сыматын юкстэйион, кытыынан үлэттиргэ эгилэр. Сир боппурдуга (биирдин лектары биирин) ыам ыйылар дьори быһарыстылхастааһыны, дьон байыга бас билэр сирдэригээн уратыны нэһилээк дьаһалтатын бас биллэтиргэ бордор боппурдугу улуус дьаһалтата өрөгүн көрүстүг, туурсаарыгар көрдөстүлөр. Бу боппурдуга сирин бас биллиг докумуннарыг онотторуга биер иһин, эботор хаһаайыстыба тус-туһунан баар сирдэрин бииргэ эбон төлөтлөрөгө этии киллэрдилэр. Олукхос арыы сыаһын оборудованиеларын санардарга, переработка сорок көрүлгөрин нэһилээк билэр септөөбүн эгилэр. Сана оскуола тутуутугар матырыйаллары, оборудованиелары таһыы, улуус килинчиг айданыырга Туолума суолугар өрөмүөн үлэтин бу күннүргэ онотторон бүтүөргө турустулар. Холума оноттуугулар өртөөбүн үлэтин саас

күлүн биригмэтгэр ыштан кэлтирэгз, кураан сылар кэлтирэгз бэстэмээк бөлөгнэ эттигз.

Баһылык сығлауы үлгүн септөөнүн сыналгашылар.

ХАТЫЛЫГА

Хатгалын нийгэмд эр бийгүй санга улууван үлэгтэй, кластеры сайыннарыг киригд, дон-сэргэ сүргэтэ көтөхүүлүбүд, үлэгиргэ-хамсырга ойбул ылбыт көмэ. Бийлгыга улустаады киин бальгыга икжэс унчарага ханан тугуллара, көхөрүлүү кыттыг-лаахтарыг дьыо тутулуута, пас киригдэн боптурустара, кваргалын хонусунай, интернет сибээтэ түгдэл.

[illegible]

Баһылык сылтауы үлгө сөптөөкүнөн сыналганна.

КЪПАНАХХА

[illegible]

Тыг элэлтнээр Чувалчы-Арвылах дэслэн оногдуултар элбэк үлэ бьыглыгын, сырын-айан тулсубутун бэлчээлээр, нн ийн улуус салалтынг мхээн-нлар. Үёһөө дорнонгоо үлэ нэрлэвэрээр оролгогдун, санг хэсчүмэй тутан, итнннн хэлбүрэг түрөөстүлн.

Кыһынын кырдаастарга аныан олорор дьом тутарга этин киллэрдиһэр. Олхосток балыһа үлөтүн тохтолоһо салтын үбүлүүгө көрдөстүлэр. Тыһ хаһаайыстыбын үлөтүлэр, чусоан сүлү көрүүтүлэр, ер сьл үлөтүлөтүлэрэ пеканико булуһу тутар көмө наадатын эттиһэр. Үүтү тутарын ськьатын тэрэллөөһөк, хаһаайы хаһаайыстыба дьон араарбьа, ирдьбили туһуһуннар туһун тэһиһэрэ туруорустулар. Нэһилөөкө үлөтүн тэрлэттэри үлөтүнн салыһаһа хьспурусуулаһа, үлөтүнн кьдүүһүн бэрбь-эрсиллөтүлэрэ наадатын эттиһэр. Социальнай объектары өрмүһүнүгүр үлөһарын көрүлөһүн туруорустулар. Үлөһи сөтпөһүлөн ськьалыһаһа.

СЪЛАНГА

Үлүүслүт бичир улахан нөхилийгээр таас оюула,
социалай объекттар толору үлүмийтэр. Боглуруослар
Түөйү уластаттар КСК үлүмийгээр, сиббас, олохтоох үлүмийгээр
үлүмийгээр, сиббас, олохтоох үлүмийгээр.

Кэпэтингэ суол-ниэ түспүбүтүнэн, махталарын биһирдигэр, бу үлө салгыы ыһылларыгар баардылар. Түйөө участвалар оптимизациянын сибээстэн, КСК сабыллар турарын, мааһылың бажоорини үлэтибэлтэрин, сибээс суогуун эттилар, бу боппурусуу быһаарага улуус салалтата быһаарылаах дыһаллары ыларыгар этиитер. Сири бас билин боппурусулар быһаарылаах дыһаллары ыһынан, кадастроний ийименердэри кэпэтибэргэ туруоруустулар. Кеһөрүллүү кытыллаастара сайдыан олохтон турсаан иһэлэрин, кииилэргэ олорор дьыо тулуутун түрэткэтэр дыһаллары ылар наадатын болоттолотер. Сири кылары үлэҕэ МПС тарыбэргэ этиитэрин көтөрүттөр. Уһууаанныры үбүлэбиннэ соннуур, оборудование, микроб ыһылыгытар үлэхарны туруоруустулар. Техника, оборудование ыһылыгытар улуус салалтата отороочуларты быһаны таһарылар, апыһааһычыларта сыанатыгар чопчэти отороотулар субтититер.

Улус даялпаны сылгагы үлгү сөптөөбүн сыналды.

Александр СТЕПАНОВ

Ольгана ЖИРКОВА.

Сэтгэн Боло төрөөбүтэ ИИ сылыгар

Ус саха историйтын чинчийбоччига, улулчулукка кыраайга үөрэтөөччиги Дмитрий Иванович Дьячковскай — Оһон Боло тыһынааһар, биир эрэ “Ленинэ нуучча кэлэн иһиннээби саха олоҕо урукку Дьокускай уоктук сахаларын быһыгыттан кэпсэтиринэн” диин кинигээн 1938 с. Москвада бэчэттэппитэ. Кинигэ 227 сирдирдэх уонна сыһыарыылардаах. Тахсыбыт ахсаана 3000 экэмплар. Кинигэ редактора Тыл уонна култура институтун дириэктэрэ Платон Алексеевич Ойуунускай этэ. Кинигэ собурууттан аҕалылан, санардыы атыга тахсан эрдэниэ, П.А.Ойуунускай норуот астыбаа диин бууй-даммытынан, кинигэ хомуллан, суох оһоһуллубута. Онон, хомойуох иһин, бу дьуһунууах үлэ кэпэ аҕаарчыга тийбиксэ хаалар.

Саха дьонун сэргэтин туһугар аһаардаһыт онголоох Сэлэн Боло үгүс алын үйэтитинигэ, дыһыардаах, умсугутууллаах үстэтин сырдыгыга бастаах харчылары учуонайдар Гавриил Васильевич Попов, Петр Васильевич Винокуров онорбуттархайдаллаах, махталлаах суол. Ол курдук, Гавриил Васильевич Саха сирин толунунай кин архыбылтан Сэлэн Боло 1938 сыллаагы кинигэтин толору усунна "Сэлэн Боло аһаар усунна кини үлөтө-хамнаа" дэн эбэки этэр, ситэр сэлөрүннир аангылы суруйан, 1994 сыллааха "Бычак" кинигэ кыһалтан күн сирин көрбүт.

Онтон Петр Васильевич Сэһэн Боло олоһун уонна научнай-чинчийёр үлэтиг көтөтүк сырдатар, урут ситэ-хотэ билимбэт үлэлэригэр, олоһун чычырдыктарыгар олохрун-ууччалыы "Сэһэн Боло" известный и неизвестный", сахалыы "Сэһэн Боло" дүгөн бэргэ кэрэсэбилтөөк кынигэлэри суруйбута, ону сэрэг эйбэк научнай, исторический, этнографический, социальный-философский ыстатыйалары хаһыаттарга бэсэһэттэ.

Дмитрий Иванович Дяческовскэй – Сэһэн Боло 1905 сыллаахха сэттинни 8 күнүгэр, Министэрийн танара күн, Омуксуйа аатын ууһа дьон төрүт-уус баайлар дьыо көрүстэригэр төрөөбүтэ. Аҕата Иван Никитич Дяческовскэй – Түргэн Уйбаан (1867-1941) – 1902-1908 сыллары бильбарыань кулуба, 1916-1917 сылларга кулуба, ол

бэлчээгээр нэлэлтгээр юу ч хэс.

Министрэйи теребүгүн кунда, башлары үгэһинэн, сир уларытан, эбигигэр, таайларыт Ботурускай улуус Бастаы Дьосхонон нөһүлгэр, Магдара Аммаһыгар, очотоһу баай Мальшевтарга нигиһэс бигэрлэр. Онно кини 1923 сылласка дьонн сыгыдыбта. Кэлин бу сир Бастаы Дьосхононто араасан, Аллара Амма нөһүлгө дьон ааптаммыта, белигин Амма нөһүлгө дьонор. Бу сылдан 1918 сылласка Чычмакхаары Николаевскай таһара дьэтин оокумалын бүтэрбитэ. Онно кини кэлин саха народнай поета Серафим Романович Куленинов – Эгдэй, саха народнай суруйаныта Николай Егорович Мординов – Амма Аччыгыһа, философскай наука доктор, профессор Аиксентий Егорович Мординов, народнай учууталлар Михаил Романович Куленинов, Прокотий Тимофеевич Табунанов, Николай уонна Георгий Романович Мальшевтар, индигер – тессог Иван Иванович Киндэ, прагматскай сэрин кэмгэр Саха национальнай байманнай этэрэтин комендуюскайа Георгий Федорович Синцев, Ада дойдуну көмүскүүр Улуу сэрин саҥаланыһыттар, сураа суук суһут, байыһый риведвик Степан Арханович Софронов, дорубуйа харыстаһыһан нарксма Петр Егорович Кулаковский, советскай-партиянай үлэһиттэр Данил Дмитриевич Попов, Иван Дмитриевич Попов ода. Кинизэри учууталлар, суруйаныта буһаниспит Петр Иванович Оросин – Хайыа, оро суруйаныта, полтесса Вера Дмитриевна Давыдова, бастааы империалистическай сэрин кыттыылаада, георгиевскай кавалер Михаил Прокотьевич Хотанов уорупиттэ.

Бу Чыңгызхананың Николайский таңгара дөштүн оокулашпагар үерен сыйтан, Сэһэн Бою Платон Алексеевич Ойуунускайы кытары бисибиз дээр тооросток. Мана Дюкуускайшаңы куорат учукашпагар, салгы учуутал семинариялар сэтте сыны быһа эһимин дөһөн, биһир үөрөмүмүз кэлиэн Ленин уордунаннан ийэрдэстимиз Петр Васильевич Афанасьевс үлөһүр.

Талта быйынаах сирэ-ута олоһо, айар
тыл бийигэ бусбут буспан, Министрой кыра
эрдэҕитэн улуу олоһолууттары, көрөбөт
консэньиытэри, ыһаам кыраһыттары,

осударственных органов, табырных, эмаласитов, дархан ойуутары, аягара аягарами улаагтары кып имерий теребүт булан, керен-хотон улаагыла. Бу юни уулуучулаах чинчийбеччи, кыраайы үергөзөмү Салон Босо булан тахшылыгтар, ошук ошуба дөн итбазилыкхик этик, бизгөстек тусалыкы.

1925 сүүлэн сағалаан, Сәтөн Боло истибит быларыг сәтөннөрүн уонна кәтсөннөрүн сүрүйүүнү сағалаабыта. Күн бу айар, чинчийэр күн хайысхалаах умсугутуулах үлгүн-хамнаһын аҕата Иван Никитич – Түрүн Уйбаан кыскалыгын көргөтөтүн, үс саха быларыгын үйбүтэр хайан дегэны иалытаһын өйөөн-саһан, итэҕэйдн, эргэн уолун Миһтэргин бэрэ диги өйөөбүтэ, элбэхтик көмөлөспүтэ, кырааһас киһи сөрөгүн сүбө-саргы быһагун биэрбит, есрө сөрөх сырыгыта сүлүбүт ийэн-көтөн биэрбит үлүһтэх.

Манай бэлтгэн бэлчэрыг төрүүтэрин – Омууртуйа ууһун төрүүтэрин – 12 киһи үйүтүгэр төрдөр табиһааны онгоһута. Онтон салгыы бэлэчча үлүтүйдик ордон хаалбыт нэһилэстэн архыһыбын булан сийгитин үөрэтэр. Манна сээрэсэн сэлэнниттэр сэлэннэригэр пиросирон, аттарылан онгоһуллубут бэйэлэрин түгэк төрүүтэрин, аба ууһун дьоннорун ааттара-сүүлэра архыһыт докумуннарлар тэлэру бигээтэлэһирин оһус сөөкүтэ биллэр.

1931 с. Сэтан Бою Дзюкусайга олоо, уулзган кэирбэлз. Манна киши Саха АССР-ы үөрөтэр общество сэкирэтэрин Иван Дмитриевич Новгородовы билситон, киши быһаччы көмөтүтүн нуруот тыһыан уу-уран айымньытың, историятың, этнографиятын суруйуу методикатын баһылаабыта. Ити кэмтэ Москвага аспирантурага үөрөгөн эрэр, Пётрон Алексеевич Ойуунускай субэтиен, өлөксөтүн киши Саха спонсатун, итэҕэтин старьеннүчүһү-историческай ыстатыйа-лары суруйуот этэ. Саха сиirin эрдэстэтин кишиһиттэро А.Ф.Мидденлоф.

И.А.Худяков, В.Л.Серошевский,
З.Ф.Трошанский, Э.К.Пенарский,
В.М.Ионов, М.Н.Андреева ууда, үлгүлөрдү
төмөндө XVII үйөтзөө документтарынын,
XVIII үйөтзөө "ревизский списалары".

урукку өтүгүр кини айгыз билибэтэх
чөгөлгөтү инэн-тогос, сийлини үөрөспитэ.
Ити юмиз кини Томскийлары император-
ский университет юридикаской факультетин
1912 с. бүтүрбиз Гавриил Васильевич
Кеенофонтов кытары билибитэ уюнна
донолослута.

1932-1936 сс. Саха АССР-ы үерэтэр
обществото кыраайы үерэтин
инструкторынан үтэллэр. Манна үтэллэ
сыйдан, кэлэ, итин оройуоннары
ордорбонно кэрийэн, быһары сэлэннэри,
номохтору хомуйбута. Салгыы доҕоро
Гавриил Васильевич Ксенофонтон
мөксүлэтэһинтэ, Платон Алексеевич
Ойуунускай салайар, Александр Егорович
Мординов учуонай сэкирэтэрдэх Саха
АССР Совнаркомун иннинэн тэриллибит
Тылы уонга культураны чыгчыйар институт
нэучнай содружестванын үтэллэр. Бэрт кытас
кэм иннэҕэр учуонай Платон Алексеевич
Ойуунускай быһаҕчы салаататыһа,
сүбүтүнэн Сэһэн Боло "Лисензэ нуучча
кэллэн иннинэҕэби саха олоҕо: урукку
Дьонуускай уокрук сахаларын
быһаргыттан кэпсээннэринэн" дьон үрдүк
тайыһынаах нэучнай — чыгчыйар
монографияны бүтэрэн, 1938 сыллаахха
Москвага бэчээттэтэр.

Дойдуга репрессия мунгуудан бара турар күчмүүрийн күүнрээ эгитэр. Институт дирэктэрэ Платон Алексеевич Ойуунускай ССРС Үрдүкү Сэбиэтигэр депутаттынан талыһыан, Москвага сессияга бараары олорон, бу репрессия кэниини тумуан ааспытын өйдөөн-санаан, киһи эрэ сөбүөх, махталыах, муударый быһаарылыны ыһынар. Институт тухс баар үлэтин-хамнаһын соро эрдэбиттэн бэрсэ биэрэр, таппыр Августиний Егорович Мординовка хаалларар. Онтон үрдүктүк сыаналыыр кэдрээйи чыгачый-чичийтэрин Сэһон Болонгу уонна Өндөрүдүсэ Саввины – Андрей Андреевич Саввины сыл анараа үлэтин-хамнаһын, үс Булуунун, хоту оройу-ннарыйнан таппычый-чичийэр омаһиэровкака ыһтар. Киниэтэр Платон Алексеевич Ойуунускай бүтэһик сорууһун чыгачыктык толорон, бердэсн махталын, таппытын ыһахтарынан ыһаттар.

Егор Гаврилович ВИНУКUROB,
философский наука кандидаты,
Чурапчыгады физический культура
уонна спорт государственной институтун
доцента.

Кишн электрическэй ситим тэрилтибитэ 50 сылыгар

СЫРДЫГЫ, СЫЛААҢЫ ХААЧЧЫЙАН

Бүтэцтэй, бэлэн бүтээгдэхүүн, биеэр идэвхтэй, квант электротехникийн системтэй, 50 сальван, калон ифэр "Электрик" кундэн илгээгч-испичник эвэрлэнгэ!

Багарабын кызанах дорубуйаны,
сыраах үлүлүгэр сипийини, тус аяхоу-
тугар дьолу-сорууну!

Ахсынны 17 күнгэр Дьокускай куоракка КЭС 50 сыллаах үбүлүөйүн баһиэтээн аастылар. Араас көмүргэ үстэлэбиг бэгэрэоннөрд, ыһарыылаах ыалдылтар түмээн, аастыгы ахтыһан, билинни багысхан сайдыыны тэнни тутан, саваластыг дьыалаларга ээр көтүөнө

эрэлзэх илингэ баарын керен-истэн
итэрийн, астын-дуоһуйа кпсэтэн,
эсэрлэрин таргастылар.

Кыргызы да, Дыкуусай койоты, 10-на жашын улуустары хабар улакан тэригтэ өрөстүүбүлүс 500 тыңычтанган тахса ахсааннаах тэбилоннотун устунан, сылапканан элгитэ суох хаанчылар, суопанитэ суох аар тайгаларынан, устунан тыңычча биоростуок уот ситимнэро, эбэк подстанциялар, дизельной станциялар үлгүлөрүн керер-нэстэр, токтоло суох үлгүлөрүн хаанчылар – бу барыта энергетиктэр сылапак үлгүлөрүн түмүтэ.

Билиги Чудашыганы РЭС-лук юмн

Электриксийн ситим биир угдсан бастын үлдээх участкаг уот ситимигэр савахал тахьыбатын туһутар үлэтин хамсыг опорор.

Ол курдук, халықтың айналасындағы өрмүзүн, чорынтсын, Мыңжарайы бейуақыт олоңу СИП кабель сипиміз кесте, осту-олбалар бетон алаха спордустың, уонунан сытларга уот турута эрелетек булуутун халыңыйың. Эмгек иппеник үтө Улун-Куан бейуақытлар ылылар.

Ангарда, Чурапчы бөлүмдөргө "техприсоединение" дуогабынан, 20 метулуненгэх уюм баштыгына, дьон споруктаах сана улаайбеларыгар урутан уотун ситимко тарылтып, кутулларыгар толору кыах үөскөтө.

Чурагын-Кийн 35 километраах үрдүк
кууруулзак уот сипимин суустэн тажа тирх
мастара уларьтылан, улахан үлэ
ныптылнн. Тынхынчаан аадылар
бөрбигөнн тигэон, тайан, тиргэан,
таптаван, үүтэон, эрбэон жомуйан
туурсуок дөөтээс, элбэ ийи, тигэниэс
түмө тарьылан урхэон, олус кылгас, ыгым
кэм ийигэр уларьтылар.

Бу үтсүн илгөөн-саалиан тэрийэр маастарлар: К.В. Фомин, К.К. Титов, КИ. Монастырев; электромонтерлар: А.В. Чепилов, П.П. Дилчовский, А.А. Слестов.

А.А. Антипин, В.Н. Егоров; механизатор
услаттар: крановщик В.И. Филиппов,
буровик М.М. Кузьмин, вышкада П.С.
Павлов, Часлысов - тэригэ күөн туттар
төлүү үлэһиттэрэ. Ити курдук, үлэ бары
көрүнөр быһаан сүүс бырыһыан туолан,
улуустат уота туруктаах бусаларын туһунар
коллектив түүнөрүн-күннэри үлэлиир-хам-
сыдыр.

Подстанциялар оборудованиелара санарьилин, сана техасюпн кириэн ийэр. 110 киловаттах узловый подстанции: Амма, Таавта, Томпо, Уус-Майа, Чурапчы улуустарын Дьокуускай ГРЭС-н кэлэр уотунан хааччылар. Линиялар коммутателэк буолуулар сана калуэн электроннай "Нева" систомерэ кириэн, диспетчерлэр линиябүгэ хаанан саахал тахсыбытын түргэнник быһаарар кыахтанылар. Ону тэнэ сана "Кудалы" подстанциялар телемеханика кириэн, ыраактан опорон, арыар-халбуур буолулар. 35/10 киловаттах подстанциялар выско-вателлэро сана вакуумнай, элегровай выско-вателлэроэ көбөн эриллэр, киһини үөрлөр. Ити барьта дьон туһутар, "Уота суок – суок суок" дьон ойбобулунон сайытаран, энергетиклэр туһутар тымныны аахсылаа, түүнөрүнүннөрү улаһин-хамсы, айа-тута сыдьааллар. Тапбыт идитирин-гар чачы бөрүннитэк биэр идатэкэриэн, өссө төгүл бырааһынныгынан ээрэллэбин!

Ф.Ф. БАРАШКОВ,
"Якутскэнерго" тэригэ бэлтгэнэ

Улзус тэрилтэлэригэр

2 СЫЛЫ БИИРГЭ

уонна улутустарыбыр араас онугу юһиллэһиҥэз онторор.
Чуригчы улутулар 2013 сылтан аһысхан үлэһиннэр.

Энэхв өнөнү өнгөрүү сүрүн сыала – нийгмийнхээгээ гом-
дарственнай уонна муниципальный өнөлөрү өнгөрүү
хажьастыгын үргэтин, бодьогун хамгаалы уонна биэр
сиргэ докумэнэри туттаран элэтин ылыы усусубу-
йтын тэрийин буолар.

“Мои Документы” тарихта Чураччыташуу салыштыр 1 начальник, 1 докумун толороччу, 5 консультант уонна 1 юристконсультант үлэһиттэр. Үлэһиттэр манныа юнирэллэригэр улахан тургутууну аһан юнирбиг буоллар, үтүбэ эппиэттэһэригэр уонна ирдэбигэ эппиэттиир тына үлэһити-хамсыы олороллор. Коллективка бары анал үрдүк үөрэтүүк экономикс, статистик, юрист илэбэк специалисттар үлэһиттэр.

“Мои Документы” клас ийинэн үлэ таһымын тургутар хабааннаах куондустарга 2014 сыл түмүгүнэн, Петр Софронев – «Лучший документовед», Евгений Архипов – «Лучший историк»тан апын ыланнар. Москва куоракка курска үөрөнөр тутуспалар.

набарадалааммыгтара, 2015 сылга Елена Лебедева –
“Лучший универсальный сотрудник” конкурс
финализын бусубта.

2 саян устийн тухарь улуусууд дьонутар араас өнөлөрү онорон күн бүгүнтэ дьори үлгүн-хамсыы турар. Бүгүнтү күнтэ устайа 135 өнө онорулар.

От куддук, пааслар тоскурутун өңөлөрө: прописка, загранпаспорттар, 14-20-45 саастарыгар пааслары уларытыы, -социальный өңөлөр: архивтан докумун көрдөгү, сүө пособиелара, СНИПС, ИНН уонна да араас социальный хайыскалаах өңөлөр, ону таһынан сир докумуннарын өңөтүү, Росреестр өңөлөрө өңөһүлүлүлэр.

Мань тэнэ босхо юридический консультация
онго оншудлар.

2015 сылга, Саха Республикаһыгар предпринимательство сылгыар аһан, туорт улууска, ол иһигэр Чурапчы улуутун "Мои Документы" офис бэстэтигэр «Саха делю» дьон предпринимателтэргэ аналлаах пилотнай бырайыак үлэттэ, үгүс предпринимателлор бэйэлэригэр туһалаах араас өҥөлөрү онотторон туһанылар.

“Моя Документы” офис Чуралчытааны салыштыгар бүгүлүгү тургунун, 15 000 көрүнүз келин өнө араас көрүлгөрүлгүлүнүн. Илгирген саямай дубок 800 өнгө Юрилическай хай-исака өнүлүмүн.

Чурагчын улуушуйн даяалтлага, нэлэлтнктэр даяалталера
уовна МФЦ үс өрүтнэк собултнэг түтэрсэн, «Выездной

мобильный офис» нэгилжсэргээ тэийн, документаарыг
уонга өнөлөрү өнөр. Минийк сыры улуус эвнээр
кыйан кайроот донго, кыдыаастарга туһалаадын,
өнөлөрү туһамыг дон этэлэр.

[illegible]

2015 сэл бийнгт республикебыгылар «Мои Документы» офис үлэтээбитгэ 5 сыла тусбутузан сибээстээ, «б үтүө дьыл» акция бигэрнэллэгэ. Онно туһаламмыг арас үлэсэ ыһыһыннылар.

Ол күрдүк Чуралчыгады "Мои Документы" офис үлгүлөткөзгөч уонна Чуралчы ичинизегин дыахалтатын үлгүлөткөзгөч кытта оро көмүскөсүн күнүн тэрэбинигэр П.Е.Бархсанов атынан паркка ыраастааһын үлгүлөткөзгөч тэрэбинигэр. Кыаһын 70 сыһын, Чуралчы улуунун бонусуогах гравитаннын, Хоту көһөрүлүү кыттыгыгадын Василий Николаевич, Светлана Георгиевна Дычовскойдэр тэлэгэтэрин ыраастаа, хомуйан биербиһит. Эбэх оролох кытаарга танаа-сап, ооннуур, туттар мал тэрээт күүһүнөн хомултан туттарылыбыта, уонна да атын үлгүлөр оңолуунулар.

Убаастабыллах Чурагчы улуунун аялдоохторун,
күтөн итер Санта Дылыкан ээрдэлибит уонна бийиги
енөбүтүнэн күтөн туһанаргытыгар ытырыйыт.

“Мои документы” офис пресс-кинга

Тэрихтэ түбүгэ

БӨХ ТИЭЙЭР МАССЫНАБА ОЛРСОН

Ил Дархаммыг Е. А. Борисов бийшгүй парламента, норооноо туһайбыт анал эгнэгтгэр эгнэлт 2016 сэлтэ гогилзгэнэлтэх пуушары тушаран огторуу (благосуройство) сэлүүлн бэлтгэрт. Ог улсэри ныйльга гурвалдурь ботуруосгара улсын султаны бэлүүлч чадлы. Олон дараы сибзэгтэй, бигр үгө күн улуслут кинигтэр күн айлы көрөр бэх тэгээр массыншаа олорсон, бу үгэ не турутун бэлтгэр сэлдхыстм.

Бастан массын туйуан юсним. Бу анал бөх тейэр „КамАЗ“ илгэрэ сэл „Манганы соннууларын“ сибозтөн, алыга ылылтыбыт. Бөхтүн ыйааына 13 тонна 800 кг үһү. Ды, ыархан ыйааынаах тэрил эби. Бөү куар дэаһытат сабардама – 22 кубическай метэрэ. Бөх кутулубут анал иһитэри ойосчулар бөү манипуляторын кылаахтан ылаң, үһөттөн иннитэр таннары сүкүүр. Ону сон була-була, иннитэн анал тэрил юннитэр аһыаң ыла симэн (прессээн) илэр эби. Мин урут үһөттөн алларэ бататаллара бусуо дин саньыр элим. Оюн үтүмөннөк элбэк араас бөх симилтэн батар эби. Бу анал массын сыһыта 4 мел. солк тама бусуо димитр. Маньык анал массын сир аһы сукх үһү. Холбур, Ылак-Куэлэ, Хаандыгаа бөхтөрүн тыраахтар бырысыбыныан тейэлтэр димитр.

Аны үдлэлтэрин тулунан. Суопарынан 2003 сэл
сүлүүттэн Иван Васильевич Масаров дон Сылвантан
перүттээ, 44 саастах, тералкой соус керүттээ, дон-бизны
аналлах, 20-ч сэл ыстаастах уопуттаах суопар үдэллэр

эбит. Ыйыталаһан бөлбүтүм, кинини аҕа састаах чуралчылар бери даҕаны билэр кэһитэро, сэрин бэлэроого, уһун көмгө коммуналнай хайаайыстыбага директорунан үлэтибит Василий Алексеевич Макаров 4 уолуттан иккестэро эбит. Айыынан иһэн көрөсөо, үтүс утары иһэр массыыналар суолпардара иһитэроин ууһан Уйбааны эбэрдоһон хайааларыттан сылыастаһаоо, көһи бөйөһүн эйгэтирэр бэлэча билэр, убаастаһар көһи, үлэһит эбит дэһи түмүк онорусоо сөт.

Оптон куруусу тутан сайынын ыкса балым, бэрт атуулах саналар, куруук күтөн мүчүё сылшыр, санардын ыял булбут Николай Шмаев үлөбобит сыттан оргут.

Джа, бу икки кабинаны калтары кабинетка спордон сарсарда 9 чаастан күнүс эбикко джори сылдыстым, үлгүлөри били-
стим. Мурун Тыймпылай, оскула-интернат, Чуратчилик-
аржаа өттүртүргөн, аржаа, 50-ча джааык бажу хомуйдубут.
Джа, түбүктөх үлө эбит. Мангиджатор биир токтобулга
кюксилгө турар икки эр джааыгы биир-биир кылактаан
ылан үлгүлөтөн кулар. Ошон сотору-сотру сыгарыйыңын. Ол
айы үрдүк бадайы кабинетка мождой курдук түтөн-таксан
иңгилер. Былгылар, ыгар шлангалара была баран
уларыталлар. Аны туран, толору джааыктар бөхөрүн ыттар,
сорогор сыгылар хостоон дэбги ыгаллар эбит. Ону
хомуйаллар. Саадын-сайынын сүөхүлөр торут даңаны
түннөри тартан ыгаллара тасыпталып үтү. Аны джоннор хас
да джааык кюксилгөни турар буюпактарына, талбыттарыгар
куталар эбит. Хожобур, 4 джааык атардылга бөхгөөх
буюпактарына, иккигэ сыгарыйан 4 тогул көтөхторөн
биримэлоро сүтар, үлгүлөр эббир эбит. Оюн, джоннор,
бирини джааыгы толору-толору аттылаарыга куларгы
буюпак, абарыа эбиккөт.

Ити курдук 4 часан ордук токтоло сук улган, хас уонна токтоон, баһам элбестик китехтерон-түтэрон, массынныбытын толорон, сыбаллаңа илден кузовун китехтерон, хаста да дыгипотон сукоттибит: Дүз онно көрдөххө, үлүтүлүк элбик, бууһын хайа курдук үтө боу илдибит эбиһит. Пресс ыбылы сипитэ суконнорун, үлүн тахсар эбит. Ити биһр эр кырылыта, 50-ча дьаһык бек. Онтон сипонно үлүтүн 200-чо дьаһык туруруллубут. Тогуллубут боу уматалар, ордуун тырахтарынан ырах

Ишын субуу курдук чамактуулар эбиз: Сыбаалка тимири
Иштинин курчутамин, син барка бэрэңдэктэмин.

Түмүгүр, манжык этиим. Нэбилеккиги даяалтага
ипилеик эбик даяагытары оңотторон, анал массыныны
атылган, „Хатан“ тэрлэгин өйөө, олус дауаны үтү,
жоготтох даяаны оңорбут эби! Уруксу көмөргө олус
дауаны ышантобоң, тулабын жеритиң олорбут эбилип.
Хас да сылтаахта, мин Сыланпыр суол тердүгүр, бузатын
суол кылыгыгар сыйлай массынан бөгү толуттарын
хаарыскага түтөрүн, „Сана олооо“ тааагытарбылтын
өйдүүбүн. Ону тагыан ыршаарлыкта „Кемпит суута“,
„Сеним сибин бөгө“, „Инибир ивал кыкс ифөр“, о. д. а
ыстап-йегери суруйтпабытым.

Цурагчбыл дэон! Бу үлгүртээк үчтэй усулбууяа
терилибитин көңө биір деганы бөү-сыны ыстакка,
олорор түүлбобит ырас буларын тулутар бары
кайлашканын! Ол көнө бүткөнгөр маньыгы этиим. Тулага,
сүлгата сук үтө сүбө булго. Ол эрери бу чугас эртин сук,
улуспуттар соготок анал бөүтүйөр массына үлгүнтэрэ
Иван Маваров, Николай Шамасов спус дюн тулааах,
аппоттөк үлгөк дэон булалтарынаа, кинилери уонна
кыяилер массыналарын куруук имерийб, сүгүрүйб
курубун, алдыаммака-көңүммөкө этэнтэ, уһунук
үлгүнилеригэр бадарыһын, үлгүригэр куруук көмөлөһө
салыһын!

ИВАН ПОНОМАРЕВ

A black and white portrait of a woman with short, dark hair, wearing a dark jacket over a light-colored collared shirt. She has several medals pinned to her left chest. Her hands are clasped in front of her.

КУЛЬТУРА УМНОГО ИСКУССТВА АРКТИЧЕСКОГО ГОС. ИНСТИТУТУ И ДРУГИХ.

СЕМЕН ЖЕНДРИНСКЭЙ

